

DUDÁS GYULA ÉS ZENTA ■

2011-ben emlékeznek meg Zenta Dudás Gyula születésének 150., illetve halálának 100. évfordulójáról, továbbá a múzeum- és levéltárbarátok róla elnevezett köre is ekkor ünnepli megalakulásának 50. évfordulóját. Jó alkalom kínálkozik tehát, hogy az ilyenkor szokásos programok (kiadvány, kiállítás stb.) mellett konkrét példán – esetünkben Dudás Gyula személyén – keresztül megvizsgáljuk egyén és közösség kölcsönhatását mind a múltban, mind pedig a jelenben. Amellett ugyanis, hogy egy múltbeli személy saját korának közösségével, amelynek tagjaként megszületett, egy ideig élt és alkotott, valamilyen kapcsolatrendszerben tette ezt, ugyanő (amennyiben az illető valamilyen tartós nyomot hagyott maga mögött) utókora emlékezetében is továbbél valamilyen módon. Ez persze attól is függ, munkássága mennyire magáért vagy magának való, s mennyire válíkh/válhat közkinccsé; mennyire része korának, avagy megelőzi azt, s legvégül: hogyan kommunikál – egyáltalán kommunikál-e a közösséggel. Mivel azonban ez is kétoldalú, az illető közösségre is szinte ugyanez érvényes: társadalmilag és gazdaságilag mennyire érett, milyen szerkezetű (urbánus vagy rurális típusú-e inkább), fel kell tehát vázolnunk mind az egyén, mind pedig a közösség „portréját”, hogy aztán a kölcsönhatásokat is érdemében vizsgálhassuk. Ki kell hangsúlyozni azonban, hogy nem áll rendelkezésünkre kellő forrás ahhoz, hogy pszichohistóriai elemzésekbe bocsátkozzunk, szintúgy hiányoznak a kellő mentalitástörténeti előmunkálatok, ez azonban önmagában nem kell, hogy teljesen elbátortalanítson bennünket, illetve hogy attól féljünk: valaki azzal vádol majd bennünket, hogy megalapozatlan prekonceptió alapján vontunk le következtetéseket. Nyugodtan kijelenthetjük ugyanis: Zentán ma már a várostörténeti kutatások vannak olyan szinten – legalábbis ami a Trianonig tartó időszakot illeti –, hogy ilyen irányú elemzésekbe bocsátkozzunk, s a hiányzó források miatt csupán azért bánkódhatunk, mert nem tudunk kellően árnyalt képeket kapni.

DUDÁS GYULA

Még most, ennyi évtizednyi kutatás után se mondhatjuk el, hogy mindent tudunk Dudásról, pedig többen is foglalkoztak vele, életművével.

Elsőként Katona Pál nevét említeném meg. Munkája – ahogy mondani szokás – úttörő jellegű, gazdag, teljességre törő.¹ Alkalmi kiadványnak is tekinthetjük, hiszen a Dudás Gyula Múzeum- és Levéltárbarátok Körének megalakulásával párhuzamosan készült, s igen stílszerűen a levéltár, a múzeum és a könyvtár közös kiadványaként jelent meg. Mint ilyen, megjelenése határidőhöz kötődött, s némi jóhiszeműséggel ennek tudhatjuk be hiányosságait, nem annyira az évfordulóhoz méltatlan primitív nyomdai kivitelezésre gondolva, hiszen ennek oka lehet az akkori pénztelenség is: valószínűleg a kutatásra fordított költségeket a nyomdaköltségen spórolták meg. Katona Pál ugyanis az akkor rendelkezésre álló források alapján először tárta a nyilvánosság elé Dudás életét (bár csak igen elnagyoltan), s kísérelt meg összeállítani egy – elfogultság nélkül állíthatjuk – bámulatosan gazdag bibliográfiát. Módszertanilag azonban ma már sok tekintetben kifogásolható ez a bibliográfia, s kívánatos lenne a hiányosságokat kijavítva (esetleg újabb tételekkel bővítve) újra kiadni. Tudván azonban, mennyire nem szívesen vállal fel senki sem ilyen hálátlan munkát, a közeljövőben erre nem számíthatunk.

Katona még egyszer visszatért a témához, ekkor azonban már csak Zenta monográfiájának megírása kapcsán.² Újabb írásában ugyanis immár nem Dudás a főszereplő, hanem a városmonográfia, amelyet sem Dudásnak, sem pedig a róla elnevezett körnek nem sikerült kiadni.

Több mint harminc évig kellett várni a következő, Dudás életével foglalkozó írásra, mígnem Kalapis Zoltán két ízben is reá irányította a figyelmet.³ Katona kutatásaira támaszkodva, korábban a *Magyar Szóban* publikált munkáit kibővítve nemcsak Dudás Gyuláról, hanem bátyjáról, a méltatlanul elfelejtett Ödönről is megemlékezett, továbbá rámutatott arra, hogy lényeg-

■

¹ Katona Pál: *Dudás Gyula élete és munkássága*. Zenta, 1961.

² Katona, Pál: Istorijat pisanja monografije Sente. In *Kulturni život III*. Senta, 1968, 3–27.

³ Kalapis Zoltán: *Lentségi arcképcsarnok*. Újvidék, 2001., illetve *Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfia a délszláv országokból*. I. A–GY. Újvidék, 2002.

■■■

gében szinte a család minden férfitagja foglalkozott valamilyen formában helytörténeti kutatásokkal, illetve publicisztikával.

A legutolsó kiadvány – e sorok írójának munkája – az „előzményeket” további források felhasználásával bővítette ki, mintegy elkerekítve a Dudás család történetét.⁴ A főleg helyben feltárt források (elsősorban családi levelezés) természetesen továbbra sem voltak elegendőek ahhoz, hogy elkészíthessük Dudás Gyula „profilját”, de segített tovább árnyalni a róluk addig már kialakult képet, emellett lehetővé tett bizonyos minősítéseket, amelyekre a korábbi szerzők nem vállalkozhattak, emellett részletesebben foglalkozik az egyén és közösség kölcsönhatásának problematikájával.

Most pedig lássuk, hogy a felsorolt kiadványok milyen portrét tárnak elénk. Ez a portré azonban csakis a családdal egyetemben értelmezhető.

■

⁴ Pejin Attila: *A Dudás család krónikája*. Zenta, 2006.

■■■

A család

A családalapító, Dudás Endre – Gyula édesapja – Szegeden született 1820-ban. Öt év jegyzősködés után a Torontál megyei Pusztakeresztúrról költözött Zentára, ahol tanítói állást töltött be. Más zentaiakhoz hasonlóan ő is részt vett a szabadságharcban, s tagja volt annak a zentai küldöttségnek, amely katonai erősítésért folyamodott Szegedhez, mivel azonban Zentát időközben a szerbek elfoglalták, a szegedi honvédszászlóaljba lépett, s ott hadnagyi rangban szolgált. Részt vett a hegyesi csatában, majd megkapta a kolerát, de kiheverte. Nem érvényes ez a szabadságharc bukása miatt átélt lelki válságra, amely sokáig gyötörte, ezért egy ideig nagyon visszavonultan élt, s gazdálkodással foglalkozott. Talán ennek tudható be, hogy hatóságilag a neoabszolutizmus idején nem zaklatták (legalábbis erről nincs tudomásunk). A provizórium korában viszont állami szolgálatban találjuk: 1861-től rendőrkapitány, a hetvenes években kataszteri jegyző, majd haláláig (1888) adótiszt. A Lőrinczy Alojziával kötött házasságból tizenkét gyermek született, de csak hat érte meg a felnőttkort, születési sorrendben: Mária (1848), Lajos (1850), Ödön (1852), István (1857), Gyula (1861) és Andor (1869).

Jellemző, hogy a család nőtagjairól keveset tudunk: az anyáról, Alojziáról szinte semmit (tulajdonképpen csak azt, amit fentebb leírtunk), a nővéréről, Máriáról valamivel többet, főleg a legkisebb fiának, Preszly Lórántnak a visszaemlékezéseiből.⁵ Tudjuk például, hogy – bár a kor társadalmá nemigen engedett meg nők számára nagy mozgásteret egy Zenta típusú kisvárosban – nagyon szeretett olvasni, a romantikus regények mellett azonban kedvelte a történelmi témákat és az ismeretterjesztő műveket; olvasószomját utazgató öccsei oltogatták egy-egy újabb neki hozott kötettel. Nem is lehetett másmilyen, hiszen a történelem iránti kíváncsiságot nemcsak az apa meséi oltották bele, hanem születése is (ti. 1848. április 18-án, a szabadságharc hajnalán született, ami eleve kötelez, olyannyira, hogy két fiát katonának nevelte, egyik lányát pedig katonatiszthez adta feleségül).

■
⁵ Preszly Lóránd: *Ők ketten...* Budapest, 1943, A szerző kiadása.

A családfő jómagá is foglalkozott publicisztikával. 1847-ben – immár zentaiként – rendszeresen küld cikkeket a *Pesti Naplónak*, illetve más lapoknak; 1861-ben rendőrkapitányként kiad egy *Utasítást a pusztázó csendőrök számára*; 1868-ban Szegeden jelenik meg „legkomolyabb” munkája, *A Tiszaninnyi korona kerületnek rövid múltja, jogviszonya és a korona, mint földesurávi dézma pere*, amelyben az akkor végleges felszámolás alatt levő koronakerület dézsmaperének kérdését tárgyalja. A következő években is jelentkezik rövidebb írásokkal a helybeli újságoknál, de a *Pesti Hírlap*nál is. Szabadságharcos múltja mindenképpen nagy hatással volt gyermekeire, maga volt az élő történelem, nem csoda tehát, hogy három fia is hely- és honismereti kutatásokkal foglalkozott.

Nem véletlen tehát az sem, hogy a legidősebb, Ödön választott témája éppen 1848–49 volt (pontosabban a téma választotta ki őt, hogy elmesélője legyen). Egyébként már tizenhárom évesen helybeli lapot írt, szerkesztett, sokszorosított, ami amellet, hogy sajtótörténeti kuriózum, egy kisfiú álmairól szól: egy olyan Zentáról álmodott, amilyen az majd csak egy-két évtizeddel később lesz. A *Bács-Bodrogh* viszont már igazi lap volt, mégpedig egyfajta helytörténeti fórum, noha az 1878 és 1879 között megjelent hat szám írásainak mintegy fele magának Ödönnek a tollából származik. Bár az évnegyedes folyóirat rövid életű volt, ma már kijelenthetjük, hogy nagyban hozzájárult a Bács-Bodrog Vármegyei Történelmi Társulat megalakulásához (1883), illetve a társulat évkönyvének megjelenéséhez. Ennek ellenére a lap megszűnését bizonyos személyes kudarcként élte meg, mint ahogyan azt is, hogy komolyabb lélegzetű munkái kiadatlanok maradtak: Szabadka kismonográfiájának kézirata, *Az 1848-as szabadságharc tisztikara*, a Guyon Richárd honvédtábornok vezénylete alatt működött magyar déli hadtest naplója 1849-ből... Szándékában volt megírni a megye történetét is, de erre már nem került sor, csupán az adatgyűjtés megkezdéséről van tudomásunk. Mindezt csak súlyosbította, hogy felesége elhidegült tőle, így benne sem talált támaszra, hogy méltóságteljesen kiheverje a szűkebb és tágabb

közösség meg nem értéséből fakadó csapásokat. Szerencsére volt valaki, akire közvetlenül is nagy hatást gyakorolt: Dudás Gyula. Ez a hatás kétféle volt, hiszen amellett, hogy példájával hozzájárult Gyula pályaválasztásához, Ödön karrierjének befejezetlenségére készítette talán arra, hogy egyedüliként a családban egyetemet végezzen, hiszen ilyen értelemben a többiek (Lajos, István, Andor) is idő előtt abbahagyták tanulmányaikat.

A veszekedős profi

Dudás Gyula személyiségfejlődését a fenti szemponton kívül befolyásolhatta az is, hogy Andorral a legfiatalabbak voltak a testvérek között. Ezért nem csoda, hogy a kisszámú ránk maradt levél melegebb hangú részét Andornak írta, míg többet, de visszafogottabb hangnemben levelezett Lajossal, többnyire érdekből, a zentai városmonográfia ügyét sürgetve.

Első munkájával nagyon korán „beköszönt” mind a zentaiaknál, mind a tudós társadalomban olyan témát kiadva, amely alkalmas volt mindkét közönség elvárásainak kielégítésére. *A zentai csata* 1885-ben jelent meg Zentán, feltehetően a szerző saját költségén. Az újdonsült bölcsészdoktor könyvében az előszó megírására Szilágyi Sándor neves történész, *A magyar nemzet története* c. tízkötetes, kapitális munka és a *Századok* folyóirat szerkesztőjét kérte fel, aki saját bevallása szerint örömmel tett ennek eleget, annál is inkább, mert a kézirat kiadására ő ösztönözte Dudást, s mert azokban az években ünnepelték a felszabadító háború (1683–1699) évfordulóját. Szilágyi fontosnak tartotta, hogy – kihasználva a jubileumot – a magyar történészek „helyükre tegyék” a dolgokat, vagyis rámutassanak a magyarságnak a háborúban betöltött szerepére, ami a nyugati történetírásban addig rendre elsikkadt. Ilyen munkának tekintette Dudás kismonográfiáját is. Talán nem merész azt állítani, hogy a pályakezdő, fiatal történész kapcsolata az akkor már befutott, tekintélyes tudóssal nem véletlen; Dudás egyfajta példaképnek tarthatta Szilágyit, s talán tőle kapott ösztönzést akkor is, amikor elvállalta a

kétkötetes megyei monográfia szerkesztését. Bátran kijelenthetjük azt is, hogy vidéki léptékekben mérve hasonló szerepet töltött be (és színvonalat képviselt) Bács-Bodrog megyében, mint Szilágyi országos viszonylatban.

Az alcímben – *Monográfia részlet Zenta város történetéből* – is arra utalt, hogy itt tulajdonképpen egy készülő várostörténeti monográfiáról van szó. *A zentai csata* kiadásakor Dudás már készen állhatott annak vázlatával, sőt egyes fejezetekkel is, 1896-ban pedig már a kész kéziratot – a monográfia első részét – kínálta fel a városnak megjelentetésre (az ígéretek szerint a Róna Józsefnél megrendelt Eugen-szobor felállításával egy időben adták volna ki). A kéziratnak a zentai levéltárban őrzött példánya is arról tanúskodik, hogy a zentai csata a monográfia IX. fejezeteként szerepelt, s ezt adta ki Dudás önálló kötetként.

Ezekben az években számos írást közölt a helybeli sajtó tárcarovatában, az általa szerkesztett *Bácskában*, valamint a megyei történelmi társulat évkönyvében, történeti és régészeti témájú önálló kötetei is a nyolcvanas évek végén és a kilencvenes években jelentek meg. Nem véletlen tehát, hogy a készülő megyei monográfia szerkesztésével – a korábbi szerkesztő lemondása után – is őt bízták meg 1893-ban. A vármegye-monográfia körül olyan válogatott csapat állt össze, amely a megye helytörténet-kutatását valóban kellőképpen reprezentálta; elég, ha csak Thim József nevét említjük, aki később a 48–49-es szabadságharc délvidéki eseményeinek kutatása s publikálása révén tett szert hírnévre (első, a témával kapcsolatos könyve még 1887-ben megjelent). De itt volt még Iványi István, Szabadka történetének megírója (1892), Érdujhelyi Menyhért, Újvidék történetének szerzője (1894) és nem utolsósorban Dudás Gyula, aki a kétkötetes monográfiát nemcsak szerkesztette, hanem az írások jelentős részét önállóan vagy társszerzővel (pl. Iványival) együtt írta.

Dudás temperamentumát ismerve a monográfia szerkesztése mind a szerkesztő, mind pedig a szerzők részéről nagy megpróbáltatás volt; szakmai kérdések okán párbajozni is hajlandó volt, pl. az egyik szerzővel, Thim Józseffel 1892-ben, ami azonban

szerencsés kimenetelű volt. Jóval később egy másik szerzővel, Roediger Lajossal szintén szakmai vitája támadt, ami már „csak” rágalmazási perrel végződött 1905-ben. Az ideges légkörhöz – Dudás részéről – nyilván hozzájárult az az apró, de igen fájdalmas tüske, hogy míg Iványi és Érdujhelyi várostörténete már megjelent, az ő kéziratának kiadása még váratott magára. Mindennek ellenére a monumentális, 1250 oldalas munka a tervezett határidőre (1896) elkészült.

Úgy véljük, ez volt életművének legfontosabb része, vele életének és munkásságának egy termékeny szakasza zárult le, legalábbis ami a történeti kutatásokat illeti. A monográfia hiányosságai ellenére viszonylag korrekt munkát végeztek mind a szerzők, mind pedig a szerkesztő, amivel a tudományosság mellett még egy fontos dolgot mutattak fel: ti. hogy Bács-Bodrog megye milyen gazdag múlttal rendelkezik; milyen etnikailag tarka, sokszínű kultúrájú népessége van. Ezért aztán a vármegye-monográfia nem tekinthető csupán millenniumi emléknek, jóval több annál. Érdekességként megemlíthető, hogy Borovszky Samu is 1896-ban indította útnak *Magyarország vármegyéi és városai* című sorozatát, amelynek Bács-Bodrog megyével foglalkozó két kötete azonban csak 1909-ben jelent meg. Dudás Gyula István bátyjához 1906-ban írt levelében „természetesen” igen lekicsinylően nyilatkozott a konkurenciáról: „A most tervbe vett újabb megyei monográfia egy képeskönyv lesz, abba ugyan kevés hely jut a történetnek. Zemplén megyéé a múlt évben jelent meg, és mindenki szidja, mert semmi tudományos benne nincs, s aki fizetett, annak az arcképét, házát vagy kastélyát, címerét közölték. Az írókat fölkérték és fölbiztatták, de nem fizettek nekik semmit! Ez az ún. országos monográfia!”⁶ Éppen ezért paradoxonnak tűnhet, hogy a „saját” megyei monográfia kiadásából eredő kielégülés nem bizonyult elegendőnek, hogy csökkentse a városmonográfia körüli kudarc érzését. Talán ez (meg persze családos emberként a biztosabb egzisztenciát ígérő állás lehetősége) vezette arra, hogy pályáját a beköszönő új évszázadban immár más irányba terelje.

■
⁶ Pejin Attila: *A Dudás család krónikája*. Zenta, 2006, 40.

Életének utolsó évtizedében – különböző állomáshelyeken tanfelügyelőként – inkább közoktatási és közművelődési cikkeket publikál. Egyfajta hírlapi kampányt folytat például vidéki múzeumok, levéltárak és könyvtárak alapításáért, nem feledve eközben Zentát, a hűtlen várost sem, hiszen Andor öccsének ezt írja: „Mengyi [Érdújhelyi Menyhért] mai levelében mondja, hogy Te oda ígérted gyűjteményedet a mi megyei múzeumunknak. A viláგért se tedd, Nektek városi múzeumot kell alapítani, és oda adjátok, amitek van.”⁷

Helytörténettel továbbra is foglalkozott, de inkább csak írással, mint kutatással, ami arra utal, hogy abból gazdálkodott, amit korábban kikutatott.

Ha visszatekintünk életművére, mindenekelőtt egy sokoldalúan képzett, művelt értelmiségit látunk benne; tudásával irigylésre méltó energia és munkabírás párosult. Persze ő sem volt hibátlan, olykor tárgyi tévedésekbe esett, másrészt viszont irtózott a vidéki (vagy olykor pesti) dilettantizmustól, s a kor szellemének megfelelően az általa vélt igazát karddal, pisztollyal is hajlamos volt védeni. Még Herman Ottó is meghátrált előle: „ha Dudás csárdának nézi a világot, amelyben mi ketten nem férünk meg, úgy én kitérek előle.”⁸ Népszerűsége emiatt eléggé megosztott volt, ám munkásságát, szakértelmét általában elismerték.

Utolsó állomáshelyén, Homonnán érte a halál 1911-ben. Keresve sem találhatott volna erre jobb helyet: minél távolabb szülővárosától, amely oly kevés megértéssel, s talán tisztelettel volt iránta. Hogy miért volt ez így, ahhoz ismernünk kell a korabeli Zenta társadalmát.

A város

A legtöbb bácskai helységhez hasonlóan Zenta is újraterelődött, -telepített városnak számított, lakosságának tehát nem voltak középkori helyi gyökerei, lokális identitását a megtelepülést követő évtizedekben – XVIII. század második felében – kezdte kialakítani. Valószínűleg ekkor tudatosodott először bennük, hogy

■
⁷ Uo. 44.

⁸ Uo. 42.

itt egy nagy jelentőségű csata játszódott le. Nem véletlen, hogy a következő lépés ennek a történelmi eseménynek a beemelése volt a lokális emlékezetbe; fontos mérföldkő volt a csata évfordulójának első hivatalos megünneplése 1816-ban, amikor kiadták a témát feldolgozó első, magyar nyelven megjelenő monográfiát.⁹ Valószínűleg ennek a kiadványnak egyes elemei folklorizálódtak, s teremtették meg a történelmi monda variánsait. Ezt követően a társadalmi élet egyik magasabb szintű formájaként – a megyében az elsők között – megalakult a kaszinó, amely 1861-ben, az újjaalakulás évében már egyfajta multietnikus olvasztótégelynek számított, soraiban magyarok mellett szerbeket és zsidókat is találunk; ahol nem a nemzeti és vallási hovatartozás számított, hanem a társadalmi tekintély.

A XIX. század második felében – különösen a kiegyezés után – a város az általános trendhez igazodva meglovagolta az országos konjunktúrát, s lehetőségeihez képest gazdaságilag megerősödött. Állíthatjuk, hogy többet is tehetett volna, ám a mezővárosi létből eredő, földhözragadt gondolkodásmód ebben ugyancsak akadályozta (társadalma viszonylag konzervatívnak mondható: polgári felkapaszkodás – paraszti gondolkodás), ezért lemaradt a városok közötti versenyben, amely a század elején még jó esélyekkel kecsegtetett. A zentai törekvések inkább az uborkafára való felkapaszkodásra emlékeztetnek, mintsem tényleges szándékra a változások irányában. Ennek tükrében értelmezhetők a főtéren, illetve a térbe torkolló utcákon épülő egyemeletes polgári házak, a magyar szecesszió aprócska, de igen jelentős gyöngyszeme, a tűzoltólaktanya, de mindenekelőtt a monumentális, sokak által csúfnek tartott, ám számunkra oly kedves városháza: Zenta védjegye. Itt mindent az elsők között kellett kipróbálni, megalkotni: gimnázium, hírlapok, angolpark, tiszai fürdőházak, szállodák, aszfalozott utcák, villanyvilágítás, színház, mozi, továbbá kisezer társadalmi egyesület... Sajnos mindez nem egy általános törekvés volt, hanem inkább egyéni kezdeményezések nyomán született. Hol egy polgármester, hol egy városi építész, hol pedig Dudás Gyula. Mivel pedig a közösség mentalitása inkább paraszti (jobbik eset-

■
⁹ Ugróczi Ferenc: *Zentai ütközet*. Szeged, 1816.

ben mezővárosi) volt, ahol nemigen értékeli az individualizmust, hosszú távon inkább úri huncutsággként, különködésként élték meg ezeket a kezdeményezéseket, csak a „felső ezer”, a kisszámú helyi „establishment” kezelte őket érdemeik szerint, ez pedig nem bizonyult elegendőnek. Kivételt csak a szerbség képezett, hiszen a szerbek mindenkor kisebbségben éltek a városban, másrészt a lokális középosztály és értelmiség húzóerejének számítottak, s mint ilyenek, öntudatosan építették s vállalták fel mind nemzeti, mind lokális identitásukat, idővel pedig – különösen Trianon után – az innen elszármazott nagyjaikra (Stevan Sremac, Jovan Đorđević) való emlékezéssel is hangsúlyozták szupremációjukat.

EGYÉN ÉS KÖZÖSSÉG: A JELEN (AVAGY DUDÁS GYULA EMLÉKEZETE)

Az első világháborút követően sokáig kellett várni a fordulatra, s akkor sem volt látványos. A részben elüldözött, részben önként távozó, közösséget cserbenhagyó magyar értelmiség helyett újat kellett „kitermelnie” Zentának is. Tulajdonképpen csak 1945 után rendezkedett be állandó kisebbségi helyzetre a magyarság, hiszen a két világháború közötti időszakban még – a határon túlról biztatva – titkon élt benne a revízió gondolata. Idővel már zavaró volt, hogy csak a szerbek tudnak felmutatni nagy neveket. Szánalmas kísérlet volt (s ma már kimondottan tragikomikusan ható) a fiatalon elhalálozott költő, Thurzó Lajos párhuzamba állítása a szerb irodalom egyik kiemelkedő képviselőjével vagy az aktuális szerb himnusz szerzőjével és a Szerb Nemzeti Színház megalapítójával. Ezt érezhették némiképp a zentai magyar értelmiségiek is, s hirtelenében Dudás Gyula jutott eszükbe. Két évforduló is motiválta őket a gyors cselekvésre: Dudás születésének 100. és halálának 50. évfordulója, valamint a város első írásbeli említésének (1216) 750. jubileuma. Így alakult meg 1961-ben a Dudás Gyula Múzeum- és Levéltárbarátok Köre a helytörténeti hagyományok ápolása mellett azzal a legfontosabb kitűzött feladattal, hogy öt évvel később megjelenteti a város monográfiáját. Dudás Gyula

személyét természetesen ez alkalomból jól „fel kellett építeni”, s ezért komoly kutatómunka nyomán megjelent Katona Pál már említett bibliográfiája. A monográfia ügyét azonban tovább kísértette valami átok, s nem jelent meg a kijelölt határidőre (csak jóval később, 2000-ben). Azóta viszont megjelent száznál több monográfiafüzet, s büszkén kijelenthetjük, hogy a kör töretlen működésével egyedülálló a Vajdaságban.

Az igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy Dudás Gyula mindennek ellenére nem került be méltó módon a lokális emlékezetbe. Ez talán azzal az eredendő bűnnel magyarázható, hogy emlékeztének felélesztését nem tiszta, hanem önző szándékok vezérelték. S ezzel magyarázható az is, hogy mivel napjaink szoborállítási törekvései sem azok (inkább nemzeti számháborúsdiból fakadnak: ti. ki tud többet állítani), Dudásnak még mindig nincs szobra. Legutóbb 2006-ban kínálkozott erre jó alkalom, hiszen akkor ünnepeltük a királyi városi rang elnyerésének 500. évfordulóját. Márpedig Dudás amellet, hogy a zentai csata egyfajta kultuszát és mai kifejezéssel élve marketingjét építette fel annak idején, Knauz Nándor kutatásai és forrásközlése nyomán újra felfedezte II. Ulászló adománylevelét, s szakértelmével, továbbá tekintélyével hozzájárult a ma is ismert címer rekonstrukciójához (ti. a címerként használt pecsétlenyomat nem őrződött meg, csupán a szabadalomlevélben maradt meg a leírása).

Mindezek után felvetődik a kérdés: változott-e valami is Zentán egy évszázad után, avagy még mindig egy parasztvárosi közösség konzervatívizmusából, igénytelenségéből, tájékozatlanságból fakadó értetlenkedésével, akadémuskodásával kell szembesülnünk? A 2011-es nagy jubileumi év mindenesetre kiváló alkalmat kínál a bizonyításra.